

پایان نامه کارشناسی ارشد
رشته علوم اجتماعی
دانشگاه باقرالعلوم

عنوان:

بررسی دیدگاه جان سرل در باب واقعیت اجتماعی

و

مقایسه آن با اعتباریات علامه طباطبایی (ره)

استاد راهنما:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر حمید پارسانیا

استاد مشاور:

حجت الاسلام والمسلمین دکتر قائمی نیا

نگارش و پژوهش:

منصوره اولیایی

۱۳۸۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم:

تقدیم به محمد حسین طباطبایی مشهور به علامه

تو میندار که مجنون سر خود مجنون گشت از سمک تا به سمایش کشش لیلی بود
من به سرچشمه خورشید نه خود بردم راه ذره ای بودم و مهر تو مرا بالا برد.

تشر و تقدیر

خداوند عالم را سپاس بی حد، که توفیق داد تا در کنار بحر علم و تفکر مردی از اولیائش لحظه ای نشسته و قلم را به نمی از جوهر علم او آغشته کنم و به مقایسه اندیشه این عالم ربانی با مردی از قله علم و فلسفه غرب پردازم.

نهایت تشکر و امتنان را از اساتید بزرگوام جناب استاد بزرگوام دکتر پارسانیا و جناب استاد فرهیخته دکتر قائمی نیا دارم و دعای همیشگی ام برای ایشان این است که خداوند علمشان را سامان آخرتشان قرار دهد.

بسیار ممنون و سپاسگذارم از اساتید گروه فلسفه بویژه استاد وارسته جناب دکتر معلمی، جناب دکتر واعظی و جناب دکتر فیروزجائی و همه عزیزانی که یاریگرم بودند. سپاس فراوان از خانواده ام و بویژه برادرم احمد اولیایی.

و همچنین همسر بزرگوام

که با محبت بسیار بر قصور من در طی نوشتن این رساله چشم پوشید و کمک شایانی در خواندن متون عربی به من نمود.

چکیده

واقعیت اجتماعی در نظر جان سرل، فیلسوف زبان با حیثیت التفاتی جمعی پیوند می خورد. مکانیزم ایجاد واقعیت نهادی که زیر گروه واقعیت اجتماعی است، قانون تأسیسی می باشد که با فرمول (X در زمینه C بعنوان Y تلقی می شود) مشخص می شود. X که واقعیت فیزیکی است با تحمیل جمعی کارکرد پایگاهی به Y تبدیل می شود. این عمل از نظر سرل یک عمل زبانی است و با پذیرش و تصدیق جمعی ایجاد می شود. در نظریه اعتباریات علامه طباطبایی، اعتباری یعنی حد چیزی را به چیز دیگر بدهیم، که می توان آن را به صورت فرمول (X اعتبار می شود Y) نشان داد. در اعتباریات اجتماعی، عقلا اعتبار کنندگان اصلی هستند و تثبیت و بقای اعتبار منوط به پذیرش جمعی اعتبار است. در این پایان نامه تقابل رویکرد زیست گرایی طبیعی جان سرل و دیدگاه جوهری علامه طباطبایی بررسی شده و با بیان اصول کلی حاکم بر اندیشه جان سرل مانند رئالیسم، رابطه عینیت و ذهنیت، رابطه میان واقعیت طبیعی و واقعیت نهادی و مسئله زبان به رد یابی آنها در اندیشه علامه طباطبایی پرداختیم. شباهتهای بسیاری میان علامه طباطبایی و جان سرل وجود دارد از جمله اصل استخدام و تعیین کارکرد، رابطه اعتباریات با وظایف و حقوق انسانی، اصل متابعت از علم و پس زمینه، حیث التفاتی در حیوانات، خود ارجاعی و تفاوتی از جمله علیت اجتماعی و علیت التفاتی، مسئله زبان، سلسله مراتب واقعیتها، رابطه وقایع طبیعی و اجتماعی، پذیرش ریشه های دینی اعتباریات و امور اجتماعی، تشخیص جمعی و اعتبار عقلا.

واقعیتهای اجتماعی و نهادی جان سرل همان هویتهای اعتبارالاجتماعی علامه طباطبایی هستند. Y در هر دو دیدگاه یک امر ذهنی است اما در دیدگاه علامه طباطبایی با نظر به یک امر حقیقی و مجزا از X به وجود آمده است. بنابراین، روند ساخت واقعیت نهادی سرل با اعتبار علامه طباطبایی تفاوت فاحشی دارد هر چند ماهیت هویت اجتماعی برآمده از اعتبار اجتماعی و قانون تأسیسی یکی است.

واژگان کلیدی: اعتباریات، اعتباریات اجتماعی، واقعیت اجتماعی، واقعیت نهادی، حیث التفاتی جمعی، قانون تأسیسی.

فهرست مطالب

1	فصل اول: کلیات
2	بیان مسئله:.....
4	اهمیت و فایده :.....
5	سابقه پژوهش:.....
7	سؤال اصلی:.....
7	فرضیه های پژوهش:.....
7	مفاهیم :.....
8	سؤالات فرعی:.....
8	اهداف پژوهش:.....
9	ضرورت:.....
11	روش پژوهش:.....
11	روش گردآوری اطلاعات:.....
11	سازماندهی پژوهش:.....
13	فصل دوم: نظریات جان سرل پیرامون واقعیت اجتماعی
14	1- مقدمه:.....
14	1-1- زندگی و آثار جان سرل.....
17	1-2- نکات مهم در مورد کتاب ساخت واقعیت اجتماعی:.....
19	2- وجود شناسی.....

19-1-2- وجود شناسی واقعیت‌های اجتماعی :..... 19

21-1-1-2- وجود شناسی بنیادی :..... 21

23-2-1-2- ماهیت واقعیت اجتماعی:..... 23

23-1-2-1-2- تمایز میان ویژگی‌های عینی و ذهنی واقعیت

اجتماعی..... 23

23-2-1-2-2- تمایز میان ویژگی‌های ذاتی و وابسته به مشاهده

گر واقعیت اجتماعی:..... 24

2-2- وجود شناسی واقعیت غیر اجتماعی **Error! Bookmark not**

defined.

2-2-1-2-2- ویژگی‌های رئالیسم بیرونی جان سرل..... **Error!**

Bookmark not defined.

2-2-3- اشکالات سرل به نسبییت مفهومی:..... **Error!**

Bookmark not defined.

3- ساختار:..... **Error! Bookmark not defined.**

1-3- مؤلفه های واقعیت نهادی: **Error! Bookmark not defined.**

1-1-3- تعیین کارکرد:..... **Error! Bookmark not defined.**

2-1-3- حیثیت التفاتی جمعی **Error! Bookmark not**

defined.

1-2-1-3- رابطه حیثیت التفاتی و کارکرد..... **Error!**

Bookmark not defined.

Error! Bookmark not الف) کارکردهای عاملی

defined.

Error! Bookmark not ب) کارکردهای پایگاهی

defined.

3-1-3- قانون تأسیسی:..... **Error! Bookmark not defined.**

1-3-1-3- روابط میان قوانین تأسیسی (روابط درون

ساختاری):..... **Error! Bookmark not defined.**

2-3-1-3- قانون تأسیسی و قدرت وظیفه ای..... **Error!**

Bookmark not defined.

- Error! Bookmark not defined.**..... پس زمینه 4-1-3
- Error! Bookmark not defined.**..... سلسله روابط میان واقعیتها: 4
- Error!** نمودار(1-2): رده‌بندی طبقاتی از انواع مشخص از واقعیت‌ها.
- Bookmark not defined.**
- Error! Bookmark not defined.**..... ویژگیهای واقعیت اجتماعی: 5
- Error!** 1-5- خود ارجاعی تعداد زیادی از مفاهیم اجتماعی.....
- Bookmark not defined.**
- Error!** 2-5- استفاده از اظهارات انشائی در خلق واقعیت های نهادی
- Bookmark not defined.**
- Error! Bookmark** 3-5- تقدم منطقی وقایع مادی بر وقایع نهادی
- not defined.**
- Error!** 4-5- روابط سیستماتیک میان واقعیت های نهادی.....
- Bookmark not defined.**
- 5-5- تقدم افعال اجتماعی بر هویت های اجتماعی و تقدم فرایندها بر محصولات.....
- Error! Bookmark not defined.**.....
- Error!** 6-5- سازه زبانی در تعداد زیادی از وقایع نهادی.....
- Bookmark not defined.**
- Error!** 1-6-5- چگونگی وابستگی واقعیت‌های نهادی به زبان..
- Bookmark not defined.**
- Error!** 2-6-5- ضرورت کارکردهای زبان در واقعیت نهادی:
- Bookmark not defined.**
- Error! Bookmark not defined.**..... دیدگاه جامعه شناختی سرل 6
- Error! Bookmark not defined.**..... سرل و علوم اجتماعی 1-6
- Error! Bookmark not** 2-6- نهادهای اجتماعی از دیدگاه سرل
- defined.**
- Error! Bookmark** 1-2-6- نحوه عمل فرد در درون نهاد
- not defined.**
- Error! Bookmark not** 3-6- انتقاد سرل به جامعه شناسان:
- defined.**

فصل سوم: اعتبارات و هویت‌های اعتباری.....**Error! Bookmark not defined.....** 1- کلیات**Error! Bookmark not defined.....** 1-1- زندگینامه:**Error!:** 1-2- مغفول ماندن مراتب علمی علامه طباطبایی (ره):**Bookmark not defined.****Error! Bookmark not defined.....** 1-3- اساتید:**Error! Bookmark :** 1-4- علامه طباطبایی (ره) و فلسفه اسلامی:**not defined.****Error!:** 1-5- خدمات فرهنگی و اجتماعی علامه طباطبایی (ره):**Bookmark not defined.**

1-5-1- نیاز سنجی جامعه و تشکیل گروه نویسندگان حرفه

Error! Bookmark not defined..... ای

1-5-2- تلاش وافر برای از بین بردن شکاف بین فلسفه و

Error! Bookmark not defined..... دین

1-5-3- تلاش برای استحکام روابط میان حوزه و دانشگاه:

Error! Bookmark not defined.....**Error! Bookmark not defined.....:** 1-6- پیشینه بحث اعتباریات:

1-6-1- اشکالات وارد شده به علامه طباطبایی (ه) پی‌رامون

Error! Bookmark not defined..... بحث اعتباریات**Error!:** 1-6-2- اثبات ابتکاری بودن نظریه اعتباریات**Bookmark not defined.****Error! Bookmark not** 1-7- دامنه و گستره بحث اعتباریات**defined.****Error! Bookmark not** 1-7-1 ادبیات و اعتباریات ادبی**defined.****Error! Bookmark not** 1-7-2 فلسفه و اعتباریات فلسفی**defined.**

Error! Bookmark not defined. 3-7-1- کلام و اعتباریات کلامی

defined.

Error! Bookmark not defined. 4-7-1- فقه و اعتباریات فقهی

defined.

Error! Bookmark not defined. 5-7-1- اصول و اعتباریات اصولی

defined.

8-1- جایگاه و کاربرد اعتباریات در اندیشه علامه طباطبایی (ره):

Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. 2- نگاه کلی به بحث اعتبارات انسانی

Error! Bookmark not defined. الف) اعتبار کردن (بعنوان یک عمل ذهنی)

defined.

Error! Bookmark not defined. ب- ادراکات اعتباری

Error! Bookmark not defined. ج- هویتها و شئون اعتباری

Error! Bookmark not defined. د) علوم اعتباری

Error! Bookmark not defined. 3- تعاریف / معانی

Error! Bookmark not defined. 4- مکانیزم اعتبار

Error! Bookmark not defined. 1-4- قوه فعاله

Error! Bookmark not defined. 2-4- ضابطه باید

Error! Bookmark not defined. 5- انواع اعتباریات

Error! Bookmark not defined. 1-5- اعتباریات قبل الاجتماع

Error! Bookmark not defined. 1-5-1- اعتبار وجوب

Error! Bookmark not defined. 2-1-5- اعتبار حسن و قبح

defined.

Error! Bookmark not defined. 3-1-5- اعتبار اخف و اسهل

defined.

Error! Bookmark not defined. 4-1-5- اعتبار استخدام، اجتماع و عدالت اجتماعی

Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. 5-1-5- اعتبار متابعت علم و اعتبار ظن اطمینانی

Bookmark not defined.

5-1-6- برخی دیگر از اعتبارات عمومی: اعتبار اختصاص -

Error! Bookmark not defined...... اعتبار فائده و غایت در عمل

Error! Bookmark not defined...... اعتباریات بعد الاجتماع

Error! Bookmark not defined...... اصل ملک

Error! Bookmark not defined...... کلام سخن

Error! Bookmark not defined...... ریاست و مرئوسیت و لوازم آنها

Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined...... اعتبار امر و نهی و جزاء و مزد

not defined.

Error! Bookmark not defined...... اعتبارات در مورد تساوی طرفین

Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined...... معرفت شناسی ادراکات و هویت‌های اعتباری

defined.

Error! Bookmark not defined...... ادراکات حقیقی

Error! Bookmark not defined...... ادراکات اعتباری

Error! Bookmark not defined...... تفاوت ادراکات حقیقی و اعتباری

defined.

Error! Bookmark not defined...... ریشه یابی ادراکات اعتباری به لحاظ معرفتی

Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined...... چگونگی تحقق علم حصولی

defined.

Error! Bookmark not defined...... معرفت شناسی هویتها و شئون اعتباری

Error! Bookmark not defined...... وجودشناسی ادراکات و هویت‌های اعتباری

Error! Bookmark not defined...... اصول زیربنایی نظریه اعتباریات

Error! Bookmark not defined...... اصل استخدام

Error! Bookmark not defined...... اصل علیت و معلولیت

Error! Bookmark not defined...... مبانی دینی و اعتقادی اعتباریات

defined.

Error! Bookmark not defined......ویژگیهای اعتباریات 10-1

Error! Bookmark not 10-1 اعتباریات مطابق خارجی ندارند.

defined.

Error! Bookmark not 10-2 اعتباریات آثار خارجی دارند.

defined.

Error! Bookmark not 10-3 اعتبار کردن یک عمل ذهنی است.

defined.

Error! Bookmark not 10-4 اعتباریات دچار تغییر و تبدلند.

defined.

Error! Bookmark 10-4-1 عوامل موثر بر تغییر اعتبارات

not defined.

Error! Bookmark not 10-5 اعتباریات بر حقیقتی استوارند.

defined.

Error! Bookmark not defined......حد ندارند. 10-6

Error! 10-7 - ارتباط تولیدی با ادراکات و علوم حقیقی ندارند.....

Bookmark not defined.

Error! 10-8 - اشتراک انسان و حیوان در ادراکات اعتباری.....

Bookmark not defined.

Error! 11-1 - مروری بر انتقادات انجام شده بر مباحث علامه طباطبایی (ره).....

Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined......انتقادات شهید مطهری 11-1-1

Error! 11-1-1-1 - اشکالات به اصل استخدام: **Bookmark**

not defined.

Error! 11-1-1-2 - پاسخ اشکالات به اصل استخدام:.....

Bookmark not defined.

Error! 11-1-2-3 - اثبات وجود اعتباریات در میان حیوانات.....

Bookmark not defined.

Error! 11-1-1-4 - دو نکته مهم در مورد اصل استخدام:.....

Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. 2-11- انتقاداتی به جامعه علمی.

1-2-11- قائل نشدن جایگاهی مستقل برای مبحث اعتباریات

Error! Bookmark not defined......

Error! 2-2-11- نگاه تقلیل گرایانه به اعتباریات

Bookmark not defined.

3-2-11- اشتباهات محققان و مفسران در روشن سازی مطالب

Error! Bookmark not defined......

4-2-11- عدم ادامه مبحث اعتباریات و متوقف نمودن این مبحث بطور

Error! Bookmark not defined......کامل

12- بررسی نگاه جامعه شناختی علامه طباطبایی (ره) با نظر به اعتباریات بعدالاجتماع

Error! Bookmark not defined......

Error! 1-12- روند شکل گیری جامعه و هویت‌های اعتباری اجتماعی

Bookmark not defined.

2-12- ویژگی‌های اعتبارات اجتماعی بر اساس نظریات علامه

Error! Bookmark not defined......: طباطبایی (ره)

Error! 3-12- جامعه از نظر علامه طباطبایی (ره) **Bookmark**

not defined.

Error! 4-12- جامعه شناسی در اندیشه علامه طباطبایی (ره):.....

Bookmark not defined.

فصل چهارم: مقایسه دیدگاه جان سرل و علامه طباطبایی در باب واقعیت اجتماعی

Error! Bookmark not defined......

Error! 1- جایگاه مباحث اجتماعی در اندیشه دو فیلسوف: **Bookmark not**

defined.

Error! 2- بررسی رویکرد علامه طباطبایی (ره) و جان سرل: **Bookmark not**

defined.

Error! Bookmark not defined. 1-2- بررسی رویکرد جان سرل:

Error! 1-1-2- رویکرد طبیعت گرایی زیستی **Bookmark**

not defined.

1-1-1-2- ویژگی‌های پدیده های ذهنی از نظر سرل:

Error! Bookmark not defined......

2-1-1-2- ساختار عمل انسان بر اساس رویکرد طبیعت گرایی

Error! Bookmark not defined......زیستی

Error! Bookmark not defined......2-1-2- رویکرد زبان شناختی سرل

not defined.

Error! Bookmark not defined......2-2- بررسی رویکرد علامه طباطبایی (ره)

defined.

Error! Bookmark not defined......3-2- تقابل رویکرد جان سرل و علامه طباطبایی (ره):

Bookmark not defined.

3- بررسی اصول کلی حاکم بر اندیشه اجتماعی جان سرل و مقایسه آن با دیدگاه

Error! Bookmark not defined......علامه طباطبایی (ره):

Error! Bookmark not defined......3-1- رنالیسم

Error! Bookmark not defined......3-2- رابطه بین ذهنیت و عینیت در حوزه عمل انسانی:

Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined......3-3- زبان

Error! Bookmark not defined......3-4- رابطه میان واقعیت طبیعی و واقعیت اجتماعی:

Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined......4- مشترکات علامه طباطبایی (ره) و جان سرل در بحث مبانی:

not defined.

4-1- جایگاه اصل استخدام و اصل تعیین کارکرد در شکل گیری واقعیت

Error! Bookmark not defined......اجتماعی

Error! Bookmark not defined......2-4- خود ارجاعی واقعیت اجتماعی

defined.

Error! Bookmark not defined......3-4- وجود حیثیت التفاتی در حیوانات

defined.

4-4- رابطه اعتباریات و واقعیت‌های نهادی با وظایف و حقوق انسانی

Error! Bookmark not defined......

Error! Bookmark not defined......5- اختلافات علامه طباطبایی (ره) و جان سرل در بحث مبانی

not defined.

Error! Bookmark not defined...... مفهوم قرارداد 1-5

Error! Bookmark not defined...... علیت اجتماعی 2-5

Error! Bookmark not defined...... تشخیص جمعی و اعتبار عقلا 3-5

defined.

4-5- تفاوت دو فیلسوف در پذیرش ریشه های دینی اعتباریات و امور

Error! Bookmark not defined...... اجتماعی

Error! Bookmark not defined...... 6- نگاهی کلی به واقعیت اجتماعی از دیدگاه دو فیلسوف:

not defined.

Error! Bookmark not defined...... پیوست ها

Error! Bookmark not defined...... فهرست منابع

Error! Bookmark not defined...... الف - منابع فارسی:

Error! Bookmark not defined...... ب - مقالات:

Error! Bookmark not defined...... ج - پایان نامه ها:

Error! Bookmark not defined...... د - منابع عربی:

Error! Bookmark not defined...... ه - منابع انگلیسی:

فهرست نمودارها

59	نمودار (1-2)
110	نمودار (1-3)
112	نمودار (2-3)
113	نمودار (3-3)

فصل اول:

کلیات

بیان مسئله:

عَلَّامه طباطبایی (ره) فیلسوف بزرگ قرن بیستم مبحث جدیدی را در فلسفه اسلامی تحت عنوان «ادراکات اعتباری» مطرح نمود.¹ گرچه مبحث اعتباریات پیش از این، بطور پراکنده و متفاوت بویژه در آثار اصولیون از جمله محقق اصفهانی مطرح شده بود. ادراکات اعتباری نظریه ابتکاری عَلَّامه طباطبایی (ره) است که در آثاری چون رساله الاعتبارات، رساله الانسان فی الدنيا، حاشیه بر کفایه، اصول فلسفه و روش رئالیسم (مقاله ششم ادراکات اعتباری)، تفسیر شریف المیزان و کتاب نه‌ایة الحکمه، بیان و تبیین شده است. این نظریه، استعداد و قابلیت به کارگیری در حوزه‌های دانشی گوناگون را دارد؛ اما تاکنون بیشتر از دیدگاه فلسفه اخلاق و دانش اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است. عَلَّامه طباطبایی (ره) معتقد بود علاوه بر ادراکات حقیقی، ادراکات اعتباری وجود دارند. اعتباریات محصول فعالیت ذهن انسانی است که در جامعه زیست می‌کند؛ لیکن اعتباریات انعکاس ذهنی امر واقع نیست، و ناشی از تکثیر ادراک در ذهن انسانی است. در واقع بحث اعتباریات از گستردگی زیادی برخوردار است که می‌توان با شش رویکرد مختلف اصولی، فلسفی، روانشناختی، جامعه‌شناختی، اخلاقی و دینی به آن توجه نمود. رویکرد اصولی توسط شیخ محمد حسین اصفهانی معروف به کمپانی صورت گرفته و عَلَّامه طباطبایی (ره) برای اولین بار از دید فلسفی به آن پرداخته است. ایشان همچنین به حوزه جامعه‌شناسی نیز وارد شده و اعتباریات را به قبل از اجتماع و بعد از اجتماع تقسیم می‌کند. جان سرل² فیلسوف بزرگ زبان و ذهن معاصر است. «فلسفه زبان» اسم موضوعی در خود فلسفه است و با مسائلی سروکار دارد از این قبیل که

1. محمد حسین طباطبایی، اصول فلسفه و روش رئالیسم، مقاله ششم، ج 2، تهران: صدرا، چ 5، 1357.

2. John R. Searle

«چگونه ما با واقعیت رابطه برقرار می‌کنیم؟»، «ماهیت معنا چیست؟»، «صدق و دلالت و ضرورت منطقی چیست؟»، «عمل گفتاری چیست؟» و... سرل خود در مورد فلسفه زبان چنین می‌گوید:

«به نظر من، یکی از سؤالهای بنیادی، و شاید بنیادی ترین سؤال، در فلسفه زبان این است که: «زبان چگونه با واقعیت مرتبط می‌شود؟» بنابراین آنچه گفتیم، این سؤال در پرسش بزرگتری جذب می‌شود دایر بر اینکه: «چه چیزی در آدمیان به ایشان امکان می‌دهد که چنین اصواتی به زبان بیاورند و چنین نشانه‌هایی بینگارند که دارای این چنین پیامدهای خیره‌کننده‌ای باشد؟ یکی از این پیامدها این است که انسانها با واقعیت رابطه برقرار می‌کنند.»¹

حوزه کاری جان سرل فلسفه تحلیلی است، اما از سنت فلسفه تحلیلی فراتر می‌رود. فلسفه زبان، فلسفه ذهن، طبیعت و ساختار نهادهای اجتماعی، پس زمینه و شبکه وجود شناسی و علیت مباحثی است که او به آن پرداخته است. نقطه اشتراک این دو فیلسوف این است که هر دو به حوزه جامعه شناسی وارد شده‌اند. توجه سرل در کتاب «ساخت واقعیت اجتماعی»² به حوزه اجتماعی منعطف می‌شود و به سؤالاتی از این قبیل که ساختار واقعیت اجتماعی چیست؟ چگونه کار می‌کند؟ و چطور مفاهیم اجتماعی در این ساختار عمل می‌کنند؟ پاسخ می‌دهد. او به رابطه واقعیت ذهنی و اجتماعی می‌پردازد. ما در این تحقیق دنبال این هستیم که واقعیت اجتماعی از دید جان سرل چه وجه مشترکی با اعتباریات از دید علامه طباطبایی (ره) دارد؟ این تحقیق در بخش جان سرل بر اساس کتاب «ساخت واقعیت اجتماعی» او نوشته شده و از دیگر کتب او فقط برای اتقان بحث استفاده شده است.

1. برایان مگی، مردان اندیشه «پدید آورندگان فلسفه معاصر»، عزت الله فولادوند، چ 3 تهران: طرح نو، 1382، ص

2. John R. Searl, *The Construction of Social Reality*, (New York: The Free Press, 1995.)

اهمیت وفایده:

با رجوع به اندیشه و نظریات جامعه شناسان بزرگ این نکته مبرهن است که همه آنان از اندیشه فیلسوفان بزرگ بهره برده اند. فلسفه هگل، کانت، هایدگر و هوسرل و.. در نظریات اجتماعی سهم بسزایی داشته است. و چه بسا یک نگرش فلسفی خاص منشأ خلق نظریات بزرگی از سوی جامعه شناسان شده است. بطورمثال تفکر فلسفی سرل و استاد او استین¹ در اندیشه اجتماعی هابرماس² جامعه شناس مشهور معاصر تأثیر بسزایی گذاشته است. چنانچه ژان لاکوست در کتاب فلسفه در قرن بیستم می نویسد:

«در هر صورت، هابرماس از اوایل سالهای دهه 1970 بر اثر کشف و مطالعه آثار اوستین، سرل، استراوسن³ و ه.پ. گرایس⁴ کم کم وجهه نظر خود را تغییر داد و یک قوه و امکان نقادی در درون زبان تفهیم و تفاهم هر روزی میان اشخاص کشف کرد. پس در واقع، نظریه افعال زبان که «پراگماتیک عمومی» تلقی می شد، در نظر هابرماس بتدریج ممثل یک تغییر حقیقی در صورت مثالی تفکر می شود و در حکم انقلابی در شیوه های طرح و بررسی مسأله روابط میان نظر و عمل در می آید. هابرماس یکی از نمونه های نادری است که از یک حوزه فکری در سنت فکری دیگری وارد شده و صورت مثالی تفکر خود را تغییر داده و انقلاب و تحول بزرگی در شیوه طرح و حل مسأله مناسبت میان عمل و نظریه پدید آورده است.»⁵

جان سرل در دو کتاب مهم خود «افعال گفتاری»⁶ و کتاب «ساخت واقعیت اجتماعی» بطور خاص درگیر مفاهیم اجتماعی می شود و در کتاب «ساخت واقعیت اجتماعی» کاملاً در

1. Austin
2. Habermas
3. Strawson
4. P. Grice

5. ژان لاکوست، فلسفه در قرن بیستم، ج 2، رضا داوری، تهران: سمت، 1376، ص 179.

6. John R. Searle, *Speech Act, An Essay In The Philosophy of Language*, (New York: Cambridge University Press, 1996)

حوزه اجتماعی متمرکز می شود. گرچه توجه سرل به ساخت معنایی زبان باعث ورود وی به این حوزه شده است، اما نتیجه کار او از دید جامعه شناسی نباید نادیده گرفته شود. علامه طباطبایی (ره) با دید فلسفی خود به مسائل بنیادی جامعه شناسی می پردازد. فهم صحیح از اعتباریات و واقعیت اجتماعی می تواند علت تغییرات در ارزشهای مورد پذیرش یک جامعه را مشخص کند و مبنای مناسبی برای تحلیل نهادهای اجتماعی باشد. بهر حال این نظریه می تواند در حوزه های مختلف از قبیل روانشناسی و جامعه شناسی رفتار انسانی و همین طور در روش تفهیمی جامعه شناسی مورد استفاده قرار بگیرد. زیرا فهم صحیح رفتار انسانی در گرو فهم اعتباریاتی است که توسط انسان در جامعه ای که در آن زندگی می کند، شکل می گیرد.

از آنجا که افکار و اندیشه های جان سرل پیش از این بر اساس کتاب افعال گفتاری مورد شناخت و تأمل قرار می گرفت، این تحقیق می تواند در نوع خود بسیار بدیع و نو باشد و گام مهمی در شناخت فلسفه اجتماعی سرل و لایه های پنهان بحث اعتباریات باشد زیرا مبحث اعتباریات اجتماعی مورد غفلت اندیشمندان بوده است.

سابقه پژوهش:

اندیشمندان بسیاری در مورد اعتباریات از منظر علامه طباطبایی (ره) کتاب و تحقیق نوشته اند ولی هر کدام بر اساس رویکردی خاص و به فراخور قوه فهم و استنباط خود. بیشتر از همه در فقه و اخلاق و اصول آن را دنبال کردند و از همه کمتر در علوم اجتماعی و جامعه شناسی. پایان نامه یا تحقیقی که متمرکز بر مباحث اجتماعی اعتباریات باشد، یافت نشد. پایان نامه «ادراکات اعتباری و اندیشه اجتماعی سیاسی علامه طباطبایی»¹ نوشته احمد رضا یزدانی مقدم، اعتباریات را از دید سیاسی و اجتماعی بررسی کرده است ولی از دیدگاه علوم سیاسی به بحث می پردازد. امتیاز این پایان نامه جامعیت مطالب آن می باشد. جان سرل بعنوان فیلسوف

¹. احمد رضا، یزدانی مقدم، *ادراکات اعتباری و اندیشه اجتماعی - سیاسی علامه*

زبان با کتاب «افعال گفتاری» مطرح می‌شود. از جان سرل دو کتاب «ذهن، مغز و علم»¹ و «افعال گفتاری» به فارسی ترجمه شده است. جان سرل در ایران آنچنان که باید شناخته شده نیست. صادق لاریجانی در کتاب فلسفه تحلیلی² در فصل نظریه توصیفی جدید به ارزیابی نظریه سرل می‌پردازد که البته خارج از بحث ماست. عبدالکریم سروش در کتاب تفرج صنع در مقاله ای تحت عنوان «بحث تطبیقی درباره ادراکات اعتباری» به مقایسه کوتاهی میان علامه طباطبایی (ره) و جان سرل می‌پردازد³ اما بسیار مجمل و گذرا. امکان مقایسه میان نظریات این دو فیلسوف، به دلیل مشابهت های بسیار زیادشان اولین بار از سوی سروش مطرح شد. محسن جوادی نیز در کتاب باید و هست⁴ به مقایسه اندیشه های علامه طباطبایی (ره) و جان سرل می‌پردازد که در این مقایسه کتاب افعال گفتاری سرل مرجع قرار گرفته است و مباحث زبانی و فلسفی مطرح است و کمکی به بحث ما نمی‌کند.

«اعتباریات از دیدگاه علامه طباطبایی (ره) و جان سرل»،⁵ پایان نامه کارشناسی ارشد رشته فلسفه و کلام اسلامی، نوشته حسینعلی یوسف زاده در دانشگاه قم می باشد. وی کتاب «افعال گفتاری» را منبع کار خود قرار داده است. نگارنده در این تحقیق به بررسی افعال گفتاری و امثال آن در فقه اسلامی (عقود و ایقاعات) پرداخته است. از آنجا که این تحقیق با رویکرد کاملاً فلسفی نوشته شده و منبع نویسنده کتاب «افعال گفتاری» جان سرل بوده است، لذا کمکی

¹. جان آر. سرل، *ذهن، مغز و علم*، امیردیوانی، قم: بوستان کتاب، 1382.

². صادق لاریجانی، *فلسفه تحلیلی*، قم: مرصاد، 1375، ص 67.

³. عبدالکریم سروش، *تفرج صنع*، چ 3، تهران: صراط، 1373، ص 362-363.

⁴. محسن جوادی، *مسأله باید و هست (بحثی در رابطه ارزش و واقع)*، قم: مرکز

انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، 1375. صص 107-117.

⁵. حسینعلی یوسف زاده، *اعتباریات از دیدگاه علامه طباطبایی و جان سرل*،

کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی، قم: دانشگاه قم، 1380.

نمود. پایان نامه «اعتباریات از دیدگاه محقق اصفهانی و جان سرل»^۱، پایان نامه دیگری از رشته فلسفه نوشته جواد عابدینی می باشد. این پایان نامه هرچند کتاب «ساخت واقعیت اجتماعی» را مبنای خود قرار داده است ولی به دلیل دیدگاه فلسفی و تفاوت آراء بین محقق اصفهانی و علامه طباطبایی (ره)، با اثر پیش رو تفاوت قابل ملاحظه ای دارد. در هر دو پایان نامه بخش مقایسه از غنای لازم برخوردار نیست و کمتر از دیگر بخشها به آن پرداخته شده است.

پایان نامه پیش رو، اولین اثری است که به مقایسه جان سرل و علامه طباطبایی با تمرکز بر مباحث اجتماعی می پردازد. پایان نامه های ذکر شده مربوط به رشته فلسفه و کلام بوده و تا بحال اثری در مورد اعتباریات با دید جامعه شناسی نوشته نشده است. در این اثر سعی شده است با تکیه بر بحث اعتبارات اجتماعی، مشابهت ها و تفاوت های میان علامه طباطبایی (ره) و جان سرل مشخص شود.

سؤال اصلی:

چه تفاوتها و شباهتهایی میان تعریف علامه طباطبایی (ره) از اعتباریات و تعریف جان سرل از واقعیت اجتماعی وجود دارد؟

فرضیه های پژوهش:

واقعیت اجتماعی و نهادی مورد نظر سرل، همان اعتباریات بعد الاجتماع سرل است.

مفاهیم:

حیثیت التفاتی:

واژه فنی است که جان سرل در تبیین ساختار رفتار انسانی از آن استفاده می کند. وصفی از ذهن که بوسیله آن، ذهن به سوی اشیاء و اوضاعی درجهان که مستقل از آنند، معطوف می شود.

^۱. جواد عابدینی، اعتباریات از دیدگاه محقق اصفهانی و جان سرل، کارشناسی ارشد

واقعیت اجتماعی:

توسط حیثیت التفاتی جمعی ایجاد شده و میان انسان و حیوان مشترک است.

واقعیت نهادی:

زیر گروه واقعیت اجتماعی است که از طریق تحمیل جمعی کار کرد پایگاهی برهویت طبیعی X بوجود آمده است.

اعتبار:

عملی است که بر اساس آن حد چیزی به چیز دیگر داده می شود.

هویتها و اعتبارات اجتماعی:

هویتها و اعتباریاتی هستند که وابسته به جامعه می باشند و ایجادشان وابسته به اعتبار عقلا و بقایشان وابسته به پذیرش جمعی اعتبار است.

قانون تأسیسی:

قوانین تأسیسی، قوانینی هستند که خودمقوم وجودی فعالیت مورد نظر هستند و به صورت فرمول (X در زمینه C بعنوان Y تلقی می شود) نشان داده می شود.

سؤالات فرعی:

واقعیت نهادی از دیدگاه سرل چگونه ساخته می شود؟

چه تعریفی از اعتباریات در مقابل تعریف واقعیت اجتماعی جان سرل قرار می گیرد؟

ادراکات اعتباری چیست؟

مبنای وجود شناختی واقعیت اجتماعی چیست؟

ویژگیهای اعتباریات چیست؟

اعتباریات اجتماعی چیست و چه ویژگیهایی دارد؟

اهداف پژوهش:

تقریر جامع نظریه علامه طباطبایی (ره) طباطبایی پیرامون اعتباریات و تقریر جامع نظریه

جان سرل پیرامون واقعیت اجتماعی و مقایسه تطبیقی آن

ضرورت:

بدست آوردن مبانی فلسفی صحیح برای تولید نظریه های جامعه شناسی و درک معنای صحیح از اعتباریات و واقعیت اجتماعی بسیار ضروری است. چنانچه علامه طباطبایی (ره) در تمیز ادراکات حقیقی از ادراکات اعتباری می گوید:

«تمیز و تفکیک ادراکات حقیقی از ادراکات اعتباری بسیار لازم و ضروری است و عدم تفکیک آنها از یکدیگر بسیار مضر و خطرناک است و همین عدم تفکیک است که بسیاری از دانشمندان را از پا در آورده است که بعضی اعتباریات را به حقایق قیاس کرده و با روشهای عقلانی مخصوص حقایق در اعتباریات سیر کرده اند و بعضی بعکس نتیجه مطالعات خود را در مورد اعتباریات درباره حقایق تعمیم داده اند و حقایق را مانند اعتباریات مفاهیمی نسبی و متغیر و تابع احتیاجات طبیعی پنداشته اند.»¹

راجر تریگ در اثر معروف خود «فهم علم اجتماعی» که متنی عالی در فلسفه علم اجتماعی است می نویسد:

«علم اجتماعی تجربی، اگر بخواهد موفق باشد، باید خود از مبنایی فلسفی که به روشنی بیان شده آغاز کند. تحلیل کمی، و اندازه گیری، از هر نوع، بدون فهمی از موضوع مورد سنجش و اینکه چرا اهمیت دارد چندان کاربردی ندارد. فلسفه ی علوم اجتماعی نمی تواند فعالیتی اختیاری باشد، که آن کسانی را که از درگیری با کار تجربی واقعی ناراضی اند راضی کند. آن فلسفه سرآغازی ضروری برای علم اجتماعی در کل است.»²

1. محمد حسین طباطبایی، اصول فلسفه و روش رئالیسم، مقاله ششم، ج 2، پیشین، ص 139.

2. راجر تریگ، فهم علم اجتماعی، شهناز مسمی پرست، تهران: نشرنی، 1384، ص 376.

متأسفانه عدم توجه به میراث فلسفی موجود مشکلات زیادی در نظریه پردازی در زمینه های اجتماعی برای ما فراهم آورده است. این در حالی است که معرفت غربی در حال گسترش است. استاد صادق لاریجانی در این باره می گوید:

«به نظر من یک نوع فاشیسم یا آپارتاید در معرفت غربی حاکم است. غربی ها هم در باب کشور گشایی زورنمایی می کنند و هم در گرفتن ساحت های معرفتی. واقعاً رفتاری که آنها با ما در عالم معرفت می کنند، با رفتار ما یکسان نیست. به عنوان مثال، ما گمان می کنیم که چون فکر مرز ندارد، باید برویم به سراغ کارهای فیلسوفان غربی، که البته به لحاظ معرفتی پیشنهاد کاملاً معقولی است، اما طرف مقابل اینطور عمل نمی کند. ما ندیدیم فلاسفه معروف آنها سراغ ملا صدرا و بوعلی سینا بیایند. این ادعا که هر چه آنها می گویند، وحی منزل است و ملا صدرا با آن تفکرات عمیقش، چیزی برای گفتن ندارد «زور محض» است. همان زورگویی در عالم سیاست و نظامی گری، به نحوی هم در عالم معرفت رخ داده است.»¹

از نظر لاریجانی نه تنها در بحث سیاسی بلکه در بحث علمی نیز غرب بدنبال تسلط بلامطلق خویش است. وی راه حل خویش را اینگونه ارائه می دهد:

«راهش اینست که ما در حد میسور به معارف دیگران آشنا باشیم و سخن خود را در آن قالب ها عرض کنیم. ما نمی توانیم با صرف ترجمه، آن هم ترجمه های کاملاً غیر فنی معارف خودمان را به دنیای دیگر برسانیم... معارف ما در چارچوب هایی آمده است که برای ما قابل فهم است ولی دیگران به راحتی آن را فهم نمی کنند. همان طور که ما گاهی حرف های آنها را خوب نمی فهمیم مگر بستر و سیاق آن را ببینیم و محل رویش آن را ببینیم نسبت معارف ما هم همین طور است و من فکر می کنم بهترین راه شناساندن معارف دینی ما، این است که ما آرای آنها را خوب بدانیم و سخن خودمان را در قالب آنها

¹. (گفت و گو با حجة الاسلام و المسلمین صادق لاریجانی)، «علم اصول و فلسفه تحلیلی»، نقد و نظر، شماره اول و

عرضه کنیم و این کاری پر ثمر است من یقین دارم.
 مثلاً در بحث های اصولی تحقیقات سرل در بحث فعل گفتاری،
 جالب است و انصافاً اگر نشان دهیم که ادق این حرف ها را ، پنجاه یا
 صد سال قبل از وی اصولیان ما مطرح کرده اند، اثرین کار شناساندن
 معارف اسلامی و نیز چهره عالمان مسلمان ، بسیار زیاد است.»¹

روش پژوهش:

روش تحقیق در پژوهش حاضر تبیینی - تحلیلی بوده است به این صورت که نظریات هر دو متفکر استخراج و بررسی شده و در نهایت در فصل چهارم دیدگاههای آنها مورد مقایسه قرار گرفته است.

روش گردآوری اطلاعات:

کتابخانه ای

سازماندهی پژوهش:

سازماندهی پژوهش ذیل در چهار فصل می باشد.

فصل اول:

در این فصل کلیات تحقیق شامل بیان مسئله، اهمیت وفایده، سابقه پژوهش، سؤال اصلی، فرضیه های پژوهش، مفاهیم، اهداف، ضرورت و روش تحقیق بررسی می شود.

فصل دوم:

نظریات جان سرل پیرامون واقعیت اجتماعی مطرح می شود. در این فصل با ذکر مقدمه ای از جان سرل بر روی کتاب «ساخت واقعیت اجتماعی» متمرکز می شود. وجودشناسی، ساختارواقعیت اجتماعی، سلسله روابط میان واقعیتها، ویژگیهای واقعیت اجتماعی و در نهایت بررسی دیدگاه جامعه شناختی سرل می پردازیم.

فصل سوم:

1. همان. ص 17.

با بیان مقدمه ای از زندگی و آثار علامه طباطبایی (ره) و پیشینه و گستره اعتباریات، به ارائه تصویر کلی از بحث اعتباریات انسانی پرداخته ایم و سپس به تعاریف اعتباریات، مکانیزم و انواع آن پرداخته ایم. معرفت شناسی و وجودشناسی ادراکات و هویت‌های اعتباری، اصول زیر بنایی اعتباریات، ویژگی‌های اعتباریات و انتقادات مباحث بعدی می باشند و در آخر به بررسی نگاه جامعه شناختی علامه طباطبایی با نظر به اعتباریات بعدالاجتماع پرداختیم.

فصل چهارم:

مقایسه دیدگاه جان سرل و علامه طباطبایی (ره) با بررسی جایگاه مباحث اجتماعی در وفیلسوف آغاز شده و با بررسی اصول حاکم بر اندیشه اجتماعی آنها به مشترکات و اختلافات میان آن دو پرداخته و در نهایت به بررسی واقعیت اجتماعی از دیدگاه دو فیلسوف پرداخته ایم.

فصل دوّم:

نظریات جان سرل

پیرامون واقعیت اجتماعی

۱- مقدمه:

۱-۱- زندگی و آثار جان سرل

جان راجرز سرل اهل آمریکا در سال 1932 در شهر دنور دیده به جهان گشود. وی در هیجده سالگی و به سال 1950 با استفاده از بورس تحصیلی رودز به انگلیس می‌رود و در دانشگاه اکسفورد به تحصیل فلسفه اشتغال می‌ورزد. در سال 1959 از رساله دکتری خود با عنوان معنا و حکایت²² زیر نظر دو تن از فیلسوفان بزرگ اکسفورد، یعنی آستین و استراوسون دفاع کرد و همان سال به آمریکا بازگشت و در دانشگاه کالیفرنیا در برکلی به تدریس پرداخت. سرل طی پنجاه سال گذشته کارنامه علمی درخشانی از خود بر جای گذاشته است. بیش از دویست و دو مقاله و کتاب در کارنامه خود دارد و به سهم خود در فلسفه معاصر غرب به ویژه در دو حوزه فلسفه زبان و فلسفه ذهن تأثیر گذار بوده است. تفکر سرل در اکسفورد، دانشگاهی که فیلسوفان بزرگی چون آستین، رایل²³ و استراوسون در آن تعلیم می‌دادند، شکل گرفت. در آن روزگار، وجه غالب فلسفه ورزی در کشور انگلیس فلسفه تحلیلی بود. سرل به اقتضای تعالیمی که در اکسفورد دیده بود، نخست مطالعات خود را به زبان معطوف کرد. سرل که متأثر از ویتگنشتاین متأخر²⁴ و پرورش یافته آستین²⁵ بود، هم خود را مصروف

Sense and Refrence . 22

Rawle . 23

²⁴ . ویتگنشتاین متأخر معتقد بوده، انسان چون یک نقاش تصویرگر نیست که صرفاً وضع امور را حکایت

کند، بلکه سخن گفتن و ارتباط زبانی یکی از افعالی است که انسان به دلیل این که موجودی اجتماعی است می‌تواند انجام دهد.

²⁵ . آستین نخستین فیلسوفی بود که بیان کرد در میان اظهارات زبانی طبقه مهمی وجود دارد که دارای

صورت جمله‌های خبری اند، با این حال، نه صادق اند و نه کاذب، زیرا قصد گوینده از ادای این جملات توصیف وضع و حال یا واقعییتی نیست، بلکه انجام یک فعل به وسیله همین جملات است؛ برای مثال اگر کسی بگوید:

تبیین رابطه زبان و ذهن کرد. سرل نتیجه ده سال مطالعه خود را در سال 1969 در کتاب «افعال گفتاری» منتشر ساخت. وی در این کتاب، نظریه افعال گفتاری را که استادش آستین طرح کرده بود، بسط و توسعه داد و تقریر جامع و نظام مندی از آن به دست داد، لوازم و نتایج نظریه را استخراج کرد و کاربردهای آن را در حوزه های مختلف نشان داد. سرل تقریباً تمام وقت خود را در دو دهه شصت و هفتاد قرن بیستم صرف تقریر و توضیح نظریه افعال گفتاری کرد و در سال 1979 کتاب «عبارت و معنا»^{۲۶} را منتشر ساخت. سپس مطالعات خود را به ذهن معطوف کرد و کتاب «حیثیت التفاتی»^{۲۷} را نوشت وی سعی کرد که ثابت کند که مطالعه زبان بدون مطالعه ذهن کاری بیهوده است، چنانکه در مقدمه کتاب «حیثیت التفاتی» رویکرد خود به مسائل زبان مبتنی بر این می داند که فلسفه زبان شاخه ای از فلسفه ذهن است و توانایی افعال گفتاری بر عرضه اشیاء و وضع امور در جهان یکی از مصادیق توانایی های زیست شناختی و بنیادین ذهن (یا مغز) است بر مرتبط ساختن اندامواره با جهان از طریق حالت های ذهنی ای چون باور، اراده و به خصوص از طریق فعل و ادراک حسی.

سرل هم در کتاب «افعال گفتاری» و هم در کتاب «حیثیت التفاتی» به این مطلب مهم که زبان و افعالی که با آن انجام می دهیم جزء واقعیت های مادی و اجتماعی اند، تأکید کرده و بر این نکته پای فشرده است که مطالعه زبان در پرتو مطالعه ذهن با این واقعیت که زبان پدیده ای اجتماعی است و صورت هایی از حیثیت التفاتی که مبنا و پایه زبان اند، صورت های اجتماعی اند، منافاتی ندارد. چنین تحلیلی سرل را متوجه موضوع فلسفی بسیار مهم دیگری به نام واقعیت اجتماعی ساخت. سرل برای بررسی همه جانبه این موضوع سال ها مطالعه کرد و سرانجام در سال 1995 کتاب «ساخت واقعیت اجتماعی» را منتشر کرد.²⁸

جان سرل در کتاب «ساخت واقعیت اجتماعی» بدنبال این است که چطور جهانی از نهادها بخشی از جهان فیزیکی است؟ سؤال اصلی سرل این است که چگونه واقعیت ذهنی و جهانی از آگاهی، حیثیت التفاتی و

«قول می دهیم که شما را ببینم» قصد او از این جمله خبری توصیف وعده و یا حکایت از وعده نیست،

بلکه با همین جمله وعده می دهد و فعل وعده را تحقق می بخشد.

. Expression and Meaning 26

. Intentionality 27

28. جان سرل، *افعال گفتاری*، محمد علی عبداللہی، تهران: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی،

1385. صص 72-69.

سایر پدیده های ذهنی در جهانی که شامل کلیتی از عناصر فیزیکی و جبر حاصل از آن است، در هم می آمیزد؟ او به بررسی ماهیت واقعیت اجتماعی می پردازد. چطور جهان عینی متشکل از پول، مالکیت، ازدواج، دولت، بازیهای فوتبال و دادگاههای جزایی و .. در جهانی از عناصر فیزیکی تبلور پیدا می کند؟ جان سرل اساس علوم اجتماعی را هدف قرار می گیرد. در واقع او با بینش فلسفی خود به حل مسایل مبهم و بنیادی جامعه شناسی می پردازد. جان سرل اگرچه خود را در این علم متخصص نمی داند، اما معتقد است که جواب قانع کننده ای از سوی بنیانگذاران و جامعه شناسان بزرگ به این سؤال داده نشده است. او با توجه به آشنایی که با آثار جامعه شناسان بزرگ قرن نوزده و اوایل قرن بیست چون وبر، زیمل و دورکیم دارد و آنها را جامعه شناس فیلسوف می خواند معتقد است آنها نتوانستند به این سؤالات پاسخ دهند چون ابزار نظری کافی را نداشتند²⁹. سرل با دید اجتماعی - فلسفی خود ذهن را به حقایق ژرفی معطوف می کند. سرل شرکتهای سهامی، سازمانها، دانشگاهها، مرزها و پول را پیشرفتهای مهم در تمدن بشری می داند و اهمیت آن را همپایه اختراعاتی چون موتور بخار و هواپیما می داند.

«در کل ضروری نیست که باید چنین چیزهایی مانند شرکتهای یا دانشگاهها وجود

داشته باشند، اما روشن است که بدون آنها تمدن بشری بی قوت و محدود خواهد

بود.»³⁰

سرل طی پنجاه سال گذشته طرح عظیم فلسفی خود را با محوریت زبان، ذهن و واقعیت اجتماعی به پیش برده است. وی سرانجام در سال 1998 با تدوین کتاب «ذهن، زبان و جامعه»³¹ در ترکیبی با شکوه هر سه محور را در کنار یکدیگر قرار داد و ربط و نسبت هر یک را با دیگری نشان داد. این گزارش مختصر حکایت از این دارد که کارنامه علمی سرل بسیار قابل توجه و درخشان است و به آسانی نمی توان آن را نادیده گرفت. سرل اکنون نیز در سالخوردگی فعال است و به استخراج لوازم و نتایج طرح عظیم فلسفی خود در حوزه های مختلف اشتغال دارد.³²

p. xi 1995 *The Construction of Social Reality*, Searle, 29

30. John.R, Searle, *Social Ontology: Som Basic principles*,

<http://socrates.berkeley.edu/jsearle/articles/html,2004,p.19>

John R. Searle, *Mind, Language and Society*, (New York: Basic Books, 1998.) . 31

32. جان سرل، *افعال گفتاری*، پیشین، مقدمه مترجم. ص 73.

جان سرل از سنت فلسفه تحلیلی که در آن رشد کرده بود فراتر می‌رود. وی معتقد است که با گذشت زمان، «فلسفه ذهن و فلسفه اجتماعی در مجموعه فعالیتهای فلسفی نقش محوریتری خواهند یافت.»³³ او بطور گسترده‌ای در مورد موضوعاتی چون فلسفه زبان، فلسفه ذهن، ماهیت و ساختار نهادهای اجتماعی، زمینه (آنچه او شبکه و پس زمینه می‌نامد)، وجودشناسی، علم و علیت صحبت می‌کند. اما با این وجود، او همه این موضوعات را با همدیگر ترکیب نموده و سازه‌ای فلسفی ارائه می‌دهد. مباحث او انفعالی است و بر خلاف فلسفه معاصر پست مدرنیسم نمونه سرل در مقابل نگاه مسلط در روانشناسی و فلسفه ذهن که شدیداً آگاهی را نادیده می‌گیرد، یا به هنگام توضیح پدیده ذهنی آن را در نظر نمی‌گیرد، سرل شدیداً به دفاع از واقعیت و آگاهی می‌پردازد.

۱-۲- نکات مهم در مورد کتاب ساخت واقعیت اجتماعی:

نکته اول:

از آنجا که مباحث سرل در کتاب «ساخت واقعیت اجتماعی» به مباحث او در نظریه افعال گفتاری برمی‌گردد، توضیح اجمالی این نظریه ضروری است. در کتاب افعال گفتاری که شرح و بسط نظریه افعال گفتاری است او بدنال تحلیل جامعی از رابطه زبان و ذهن و به دنبال آن پاسخگویی به این پرسش است که زبان چگونه با واقعیت مرتبط می‌شود. مفهوم واقعیت اجتماعی در کار سرل ناشی از فلسفه زبان اوست. به لحاظ تاریخی بنیان‌گذار نظریه افعال گفتاری آستین است، اما هیچ شک و تردیدی وجود ندارد که سرل در نیم قرن گذشته با توضیح، تفسیر، بیان مبادی و مبانی و استخراج لوازم و به کارگیری نتایج نظریه افعال گفتاری به مراتب نقش برجسته‌تری در فلسفه تحلیلی داشته است.³⁴ به اعتقاد سرل، نظریه افعال گفتاری بر پایه یک فرضیه بسیار مهم استوار است:

«سخن گفتن به یک زبان، درگیر شدن در نوعی رفتار قاعده مند است، به تعبیر

واضح تر، سخن گفتن انجام افعالی مطابق با قواعد است.»³⁵

یعنی اولاً، سخن گفتن چیزی نیست جز انجام افعال گفتاری، یعنی افعالی از قبیل امر، نهی، پرسش، وعده و مانند اینها. ثانیاً، امکان تحقق این افعال منوط به این است که طبق قواعد خاصی که حاکم بر زبان اند انجام

33. جان، آر. سرل، *فلسفه تحلیلی*، محمد سعیدی مهر، ص 252 نگرشهای نوین در فلسفه. قم: طه، 1380، ص 252.

34. جان سرل، *افعال گفتاری*، پیشین، مقدمه مترجم. ص 69.

35. Searle, *Speech Act*, 1996, p.22..

گیرند.

پس ارتباط زبانی چیزی نیست جز انجام فعل گفتاری و فعل گفتاری در صورتی تحقق می‌یابد که شرایط لازم و کافی انجام آن تحقق یابد. یعنی قواعدی که بر ابزارهای زبانی و قصد گوینده حاکم اند. سرل این قواعد را به دو دسته قوانین تأسیسی و قوانین تنظیمی تقسیم می‌کند.³⁶

قواعد تأسیسی دو ویژگی دارند:

1) بصورت فرمول (X در زمینه C بعنوان Y تلقی می‌شود). نمایش داده می‌شود. مثلاً گفتن اینکه من وعده می‌دهم در بافت و شرایط خاصی بعنوان تکلیف تلقی می‌شود.

2) صورت های جدید رفتار را تعیین می‌بخشند.

قوانین تنظیمی صورتهای از پیش موجود فعل را نظم می‌بخشند مانند آداب معاشرت که اغلب صورت امری دارند.

نکته دوم:

کتاب «ساخت واقعیت اجتماعی»، یک جوابیه تند به کتاب «ساخت اجتماعی واقعیت»³⁷ است. در سال 1966 پیتر برگر³⁸ و توماس لاکمن³⁹ کتاب «ساخت اجتماعی واقعیت» که کتابی در حوزه جامعه شناسی معرفت است را انتشار دادند. این کتاب برگرفته از پدیدارشناسی آلفرد شوتز⁴⁰ بود. نزدیک 30 سال بعد کتاب سرل منتشر شد. در این کتاب سرل منشأ وقایع نهادی را وقایع طبیعی می‌داند.

نکته سوم:

نگارش سرل ساده و بدون پیچیدگی است. اعتقاد شخصی او این است که با پیچیده کردن مطلب چیز جدیدی بدست نمی‌آید.⁴¹ او خود می‌گوید:

«هدف من در فلسفه چیست؟ یاد دادن این نکته به شماست که مهمات تغییر چهره داده را، به مهمات

.Ibid, p.33. 36

The Social Construction of Reality. 37

Peter Berger . 38

. Thomas Luckmann 39

Alfred Schutz . 40

Searle, *The Construction of Social Reality*, p.163 . 41

آشکار تبدیل کنید.»⁴² این مسئله نقطه قوت سرل و کتاب ارزشمند اوست .

۲- وجود شناسی

۲-۱- وجود شناسی واقعیت‌های اجتماعی :

در بحث وجود شناسی شیوه وجود هویت های اجتماعی مانند دولت، تیم فوتبال، دانشگاه تهران، پول، مالکیت و... و وقایع اجتماعی مانند من یک شهروند هستم، این تکه کاغذ در دست من یک اسکناس پنجاه هزارتومانی است و همچنین فرایندهای اجتماعی مانند انتخابات ریاست جمهوری، المپیک و... بحث می شود. جان سرل واقعیتها را بطور کلی به دو دسته وقایع طبیعی⁴³ و وقایع نهادی⁴⁴ تقسیم می کند:⁴⁵

وقایع طبیعی: وقایعی که مستقل از هر نهاد انسانی وجود دارد. مانند فاصله خورشید از زمین.

وقایع نهادی: وقایعی که تنها به واسطه نهادهای انسانی وجود دارند.⁴⁶ مانند اینکه آقای X رئیس جمهور است. از نظر سرل واقعیت نهادی زیر گروهی از واقعیت‌های اجتماعی است.⁴⁷ بطور مثال هجوم کفتارها به یک شیر واقعیت اجتماعی است اما واقعیت نهادی نیست. در حالیکه تصویب قانون در مجلس یک واقعیت نهادی است. واقعیت نهادی تنها به واسطه وجود نهاد های انسانی است.

چطور وقایع نهادی امکان پذیر است؟ این سؤالی است که سرل آن را می پرسد و در صدد پاسخگویی به آن است. نظریات مختلفی در دو سوی طیف وجود دارد. از سوئی عده ای معتقدند واقعیات ناشی از ذهن خلاقه انسان است و از سوی دیگر عده ای معتقدند آنها با حقایق مطابقتند. از نظر سرل وقایع اجتماعی از لحاظ متافیزیکی پیچیده هستند. با زبان فیزیک و شیمی نمی توان کلماتی چون رستوران، خدمتکار، پول و غیره را تعریف کامل نمود. وجودشناسی آنها آشکار نیست.

42. Ibid, p.165

Brute Fact . 43

Institutional Fact . 44

Ibid, P. 27 . 45

46 . سرل همواره از واقعیت نهادی صحبت می کند و به تعریف نهاد در کتاب خود نمی پردازد. وی در مقاله ای که سالها بعد از انتشار

کتابش نوشته است، نهاد را سیستمی از قوانین تاسیسی تعریف می کند. رک: ص 73 پایان نامه.

. Ibid, P. 38 47

از نظر سرل وجود شناسی وقایع اجتماعی پیچیده است به این دلیل که ساختار وقایع اجتماعی به گونه‌ای نامعلوم و بی اهمیت است.⁴⁸ ساختار واقعیت اجتماعی نامعلوم است چون کودک درون فرهنگی رشد می کند که واقعیت اجتماعی در آن بدهی انگاشته می شود. همگان از رستورانها، مدارس، پول، مالکیتها و غیره استفاده می کنند بدون آنکه اشکال ویژه وجودشناسی آنها را منعکس کنند. پدیده های اجتماعی مانند سنگ و کوه و درخت طبیعی بنظر می رسند، گویا که وجود حقیقی دارند. پدیده های اجتماعی تنها بواسطه کارکردشان برای ما معنا دارند بسیار سخت است که پدیده های اجتماعی را جدا از کارکردشان و نقش آنها در زندگی خود ببینیم و اینگونه است که به قول سرل :

«وجودشناسی ساده، پیچیده و وجودشناسی پیچیده، ساده بنظر می رسد.»⁴⁹ زیرا واقعیت اجتماعی بوسیله ما و برای اهداف ما خلق شده و بعنوان واقعیت قابل فهم اینگونه خود را به ما می نمایاند. پول برای خرج کردن و ذخیره کردن است. وقتی کارکرد را کنار بگذاریم دیگر نمی توان صحبت از این کرد که برای چه چیزی وجود دارد؟

از نظر سرل وظیفه روشنگرانه ایجاب می کند که ما چیزها را بر حسب ویژگیهای ذاتی شان تعریف کنیم و نه برحسب اهداف و علایق خود. در حالیکه در دنیای اجتماعی همه چیز در ارتباط با اهداف و علایق ما دیده می شود. از نظر سرل نامعلومی ساختار واقعیت اجتماعی برای تحلیل مشکل زاست. نه می توان آن را صرفاً از نقطه نظر پدیدار شناسی درونی بررسی نمود چرا که باید آنها را آنگونه که هستند و بنظر می رسند بررسی نمود و نه می توان آن را از نقطه نظر رفتارگرایانه بیرونی توضیح داد، زیرا توضیح رفتار آشکار مردم به همان پول، مالکیت و غیره منتهی می شود و ساختار اساسی که رفتار را امکان پذیر می سازد، فراموش می شود. همچنین علوم شناختی و زبانی معاصر نیز مفید نمی باشد. زیرا نمی توان این ساختارهای رفتاری را بعنوان یکسری قوانین محاسباتی ناخودآگاه در نظر گرفت. درست نیست که پیروی ناآگاهانه از قوانین را مسلم فرض کنیم بگونه ای که برای آگاهی دسترس ناپذیر باشد. علاوه براین محاسبه یک پدیده کارکردی همواره، وابسته به مشاهده گر است.⁵⁰

Ibid, P.4 48.

. Ibid, p.4 49

Ibid, p.5 50.

سرل متدولوژی خود را واضح بیان نمی کند و به قول خود از یک واژگان مفهوم گرایانه⁵¹ برای طرح ویژگیهای بنیادی وجودشناسی اجتماعی استفاده می کند و مجموعه ای از مفاهیم و اوصاف را برای ایضاح آن به کار می گیرد.

۲-۱-۱- وجود شناسی بنیادی :

واقعیت اجتماعی را باید در ارتباط با یک وجود شناسی کلی در نظر گرفت. از نظر سرل بیشتر متافیزیکها از فیزیک مشتق شده اند. از آنجا که دو نظریه اتمی مواد و نظریه تکامل زیستی بر فضای عصر جدید حاکم است تصویر واقعیت نیز از این دونظریه گرفته شده است. که سرل آن را اینگونه بیان می کند.

«ما در جهانی متشکل از کلتی از عناصر فیزیکی در میدانی از نیرو و زندگی می کنیم. تعدادی از آنها در درون سیستم ها سازماندهی شده اند. تعدادی از این سیستم ها نظامهای حیاتی هستند و تعدادی از نظامهای حیاتی آگاهی را در بر می گیرند. با آگاهی حیثیت التفاتی همراه است یعنی ظرفیت ارگانسیم برای ارائه اشیاء و وضع امور در جهان برای خود.»⁵²

از نظر سرل انسانها قابلیت آگاهی و حیثیت التفاتی را دارند. حیثیت التفاتی چیست؟ از آنجا که سرل در کتاب «ساخت واقعیت اجتماعی» به تعریف و تفهیم اصطلاح حیثیت التفاتی پرداخته است. به ضرورت بحث، مطالبی از سایر کتب می آورم. «حیثیت التفاتی» واژه فنی است که جان سرل در تبیین ساختار رفتار انسانی از آن استفاده می کند. خود اینگونه تعریف می کند:

«وصفی از ذهن که بوسیله آن، ذهن به سوی اشیاء و اوضاعی در جهان که مستقل از آنها، معطوف می شود.»⁵³

همچنین می گوید :

«این که می گوییم یک حالت ذهنی دارای حیت التفاتی است، صرفاً به این معناست که آن حالت درباره چیزی است؛ مثلاً یک باور همیشه باوری است درباره این که وضع فلان جور است یا یک میل همیشه میلی است به اینکه فلان امر اتفاق بیفتد یا

intensionalistic. 51

Ibid, P. 7 . 52

53. جان، آر. سرل، فلسفه تحلیلی، نگرشهای نوین در فلسفه، پی. شی.ن، ص 253.

برقرار باشد. قصد کردن به معنای متعارف، نقش خاصی در نظریه حیثیت التفاتی ندارد. این که قصد می‌کنیم کاری را انجام دهیم. صرفاً نوعی حیثیت التفاتی در کنار باورداشتن، میل داشتن، امید داشتن، ترسیدن و... است»⁵⁴

سرل در گفتگوی خود با برایان مگی می‌گوید:

«... بعضی حالت‌های ذهنی ما به سوی چیزهایی خارج از خودشان جهت می‌یابند یا درباره آنها هستند، و بعضی دیگر این طور نیستند. فی‌المثل، اگر من اعتقاد یا ترس یا امید یا شوقی داشته باشم، اینها همه باید درباره چیزی باشند، یعنی باید معتقد باشم که فلان چیز فلان طور است، یا بترسم که فلان و بهمان روی خواهد داد، یا امیدوار باشم که فلان و بهمان روی ندهد، یا مایل باشم که فلان چیز روی بدهد. اما اگر درد داشته باشم یا قلقلکم بیاید یا بدنم بخارد، هیچ کدام از اینها «درباره» چیزی نیست. فلاسفه به این جهت یا فتگی یا دربارگی اسمی می‌دهند و به آن می‌گویند: «التفات»⁵⁵

از نظر سرل افعال انسان دارای حیثیت التفاتی هستند و رفتار یکی از مفاهیم التفاتی است.

«ما دچار این پندار پوچیم که رفتار فقط مشاهده می‌شود؛ اما هر وقت به توصیف رفتار می‌پردازیم مانند اینکه بگوییم این آدم آبجو می‌خورد یا آن شخص اتومبیل می‌راند- وصف ما ذهن را اصل قرار می‌دهد و به هیچ چیز دیگری بر نمی‌گردد. گفتن اینکه فلان شخص مشغول خوردن آبجو یا راندن اتومبیل است مساوی است با گفتن اینکه او دارای مجموعه‌ای از اعتقادات و میلها و مقاصد است.»⁵⁶

54. سرل، جان، ار، ذهن، مغز و علم، امیر دیوانی، قم: بوستان کتاب، 1382، ص 115.

55. مگی، برایان، مردان اندیشه «پدید آورندگان فلسفه معاصر»، ج 3، عزت الله فولادوند، تهران: طرح نو، 1382، ص 342. (عزت الله فولادوند مترجم کتاب مردان اندیشه، Intentionality را ریشه‌یابی کرده است. در Intentionality یا حیث التفاتی، یعنی از حیث التفات و توجه به چیزی. واژه Intention اصلاً به معنای کشاندن و رساندن و در انگلیسی میانه به معنای توجه و حیث التفات به چیزی بوده است. امروزه به معنای قصد و اراده و هدف است. ضمناً بد نیست بگوییم که این اصطلاح را برنتانو (1837-1917) فیلسوف آلمانی به اقتباس از قرون وسطا وارد فلسفه معاصر کرد، و بستگی آن با فعل عادی انگلیسی intend قصدکردن، نیت داشتن) برحسب اتفاق است و intending فقط یکی از اقسام Intentionality است، ولی تنها قسم آن نیست.» رک: پاورقی مترجم، ص 342.

⁵⁶ همان، ص 346

۲-۱-۲- ماهیت واقعیت اجتماعی:

انسانها و برخی حیوانات تولید کننده واقعیت اجتماعی هستند. به عبارت دیگر واقعیت اجتماعی وابسته به حیثیت التفاتی انسانهاست. برای اینکه واقعیت اجتماعی به وجود بیاید ویژگیهای فیزیکی پدیده کافی نیستند. در یک سمت نگرشها هستند و در سمت دیگر واقعتهایی که در اثر این نگرشها بوجود آمده است. حال آیا این واقعیت اجتماعی عینی است یا ذهنی؟

۲-۱-۲-۱- تمایز میان ویژگیهای عینی و ذهنی واقعیت اجتماعی

سرل تمایز میان عینی- ذهنی را هم به لحاظ معرفت شناختی و هم به لحاظ وجود شناختی بررسی می کند. در معنای معرفت شناختی، عینیت و ذهنیت محمولهای اولیه قضاوت هستند. در معنای وجود شناسانه، عینیت و ذهنیت گزاره هایی از هویت ها⁵⁷ و انواع آنها هستند. و مدلهایی از وجود را تعریف می کنند. در معنای وجود شناسانه دردها هویت های ذهنی هستند و شیوه وجودی آنها وابسته به احساس فاعلان است. اما کوهها در تضاد با دردها به لحاظ وجود شناسانه عینی هستند زیرا شیوه آنها از وجود مستقل از هر دریافت کننده یا هر وضع و حالت ذهنی است.⁵⁸

آیا چیزی ممکن است به لحاظ وجود شناختی عینی باشد و به لحاظ معرفت شناختی ذهنی؟ و یا بالعکس؟

تمایز عینی و ذهنی از دو دید وجود شناسانه و معرفت شناسانه شاید اینگونه بهتر مشخص شود: ما می توانیم برای چیزهایی که به لحاظ وجود شناسانه عینی هستند به لحاظ معرفت شناسانه گزاره ذهنی بسازیم. مثلاً مقایسه دو کوه که به لحاظ وجود شناسانه عینی هستند، ولی ما به لحاظ معرفت شناسانه در مورد آنها گزاره ذهنی ساخته و یکی را زیباتر از آن یکی می دانیم. اما گزاره «من درد دارم» به لحاظ معرفت شناسانه، یک واقعیت عینی را گزارش می دهد اما از لحاظ وجود شناختی ذهنی است.

از نظر سرل «این یک پیچ گوشتی است.» یک نوع واقعیت ذهنی است. یعنی به لحاظ وجود شناختی ذهنی است. اگرچه به لحاظ معرفت شناختی عینی است و دلیل آن ویژگی وابسته به مشاهده گر بودن در این نسبت های کارکردی است. قابل ذکر است در نموداری که جان سرل از ساختار واقعیت اجتماعی ارائه می دهد،

entity . 57

8.Searle, *The Construction of Social Reality*, 1995, p 58.

تعیین کارکرد سرانجام به وقایع طبیعی خام برمی گردد⁵⁹ اگر تعیین کارکرد در یک سلسله مراتب صورت بگیرد باز در سطح اولیه به وقایع طبیعی بر می گردد. از نظر سرل دلیل واضحی برای اینکه چرا این سلسله مراتب در پایین ترین سطح خود به وقایع ذهنی بر نمی گردد وجود ندارد.⁶⁰

۱-۲-۲- تمایز میان ویژگیهای ذاتی و وابسته به مشاهده گر واقعیت اجتماعی:

بطور مثال پیچ گوشتی دارای یکسری ویژگیهای ذاتی است؛ من جمله حجم و جسم و عناصر تشکیل دهنده آن. همچنین دارای ویژگیهای وابسته به مشاهده گر است. پیچ گوشتی به آن دلیل پیچ گوشتی است که مردم از آن بعنوان پیچ گوشتی استفاده می کنند و به این دلیل که برای هدف آنها ساخته شده است. وجود ویژگیهای وابسته به مشاهده گر در جهان نمی تواند هیچ هویت مادی جدیدی را به واقعیت اضافه کند اما این امکان را ایجاد می کند که ویژگیهایی که به لحاظ معرفت شناسانه عینی هستند به واقعیت اضافه شود. اینکه ما شیء را پیچ گوشتی بنامیم به لحاظ معرفت شناسانه عینی است و به لحاظ وجود شناسانه ذهنی است زیرا وجود آن وابسته به نگرش ذهنی کاربران آن است.

سرل از این بحث نتیجه می گیرد:⁶¹

- 1- وجود صرف شیء فیزیکی، به نگرشی که ما ممکن است از طریق آن بدست آوریم وابسته نیست.
- 2- شیء فیزیکی تعدادی خصیصه ذاتی دارد؛ به این معنا که وابسته به هیچ نگرشی از مشاهده کنندگان و کاربران نیست. مانند حجم خاص و ترکیب شیمیایی ویژه.
- 3- شیء دارای ویژگیهایی است که تنها وابسته به حیثیت التفاتی عاملان است. داشتن یک اصطلاح معمول (پیچ گوشتی) که ویژگی وابسته به مشاهده گر است و به لحاظ وجود شناسی ذهنی است.
- 4- تعداد زیادی از این اشکالی که به لحاظ وجود شناسی ذهنی هستند، به لحاظ معرفت شناسی عینی هستند. یعنی تابع نظر شخصی نیست و بطور عینی، واقعیت اثبات پذیری است.
- 5- اگرچه ویژگی پیچ گوشتی بودن، وابسته به مشاهده گر است. خصیصه فکر کردن در مورد اینکه

59. رک به نمودارسرل ص 59 پایان نامه.

123..Op. Cit., . 60

Ibid,p.10 . 61

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه باقر العلوم علیه السلام می باشد

چیزی پیچ گوشتی است (معامله آن بعنوان... و استفاده آن بعنوان... و غیره) نسبت به تفکر کنندگان، معامله کنندگان و کاربران... ذاتی است. پیچ گوشتی بودن، وابسته به مشاهده گر است. سرل تأکید می کند که این ویژگی ذاتی مشاهده گران است که آنان را قادر می سازد تا چنین ویژگیهای وابسته به مشاهده گران را در جهان ایجاد کنند.

سرل نکته دیگری را هم مطرح می کند: اینکه یک ویژگی ذاتی باشد یا وابسته به مشاهده گر، همیشه آشکار نیست. پیش از توسعه فیزیک در قرن هفدهم، نگرش مردم نسبت به رنگ، جزء ویژگیهای ذاتی جهان بود، اما با توسعه فیزیک، این نگاه تغییر کرد.

لازم به ذکر است که سرل بر اساس تمایز ذاتی و وابسته به مشاهده گر علوم را نیز تقسیم بندی می کند. علوم طبیعی در مورد واقعیتهای مستقل از مشاهده گر است و علوم اجتماعی در مورد واقعیتهای وابسته به مشاهده گر.

از نظر سرل، راه تشخیص اینکه آیا ویژگی، بدون هیچ موجود انسانی یا انواع دیگری از موجودات همچنان می تواند وجود داشته باشد، از نظر سرل سؤال کردن از خودمان است. اینکه آیا این ویژگی بدون وجود انسانها نیز وجود دارد؟ ویژگی ای که مستقل از مشاهده گر باشد، ویژگی ذاتی است؛ یعنی حتی اگر هیچ عامل انسانی وجود نداشت همچنان به وجود خود ادامه می داد. مثلاً نیروی جاذبه گرانشی زمین و ماه نیازی به عامل انسانی ندارد اگر چه شناخت این نیرو نیاز به عامل انسانی دارد.

سرل می گوید:

«خود عمل مشاهده کردن و استفاده کردن از چیزی، ذاتی است.»⁶²

این واقعیت که عاملان آگاه، نگرش خاصی دارند خود ویژگی ذاتی عاملان آگاه است.

«زیرا وضعیت های ذهنی آگاه و غیر آگاه، خودشان ویژگیهای ذاتی جهان هستند. به شدت اشتباه است که تصور کنیم روش کشف ویژگیهای ذاتی جهان، کاستن همه حالات ذهنی از آن است.»⁶³

بنابراین، سرل این راه تشخیص را چندان کافی نمی داند، چون مشاهده گران، خود ذاتاً دارای ادراکات خاصی هستند.

11 Ibid, p.. 62

Ibid, p.11 . 63

از دید سرل، واقعیت اجتماعی تنها می تواند در پرتو تمایز میان ذاتی و وابسته به مشاهده گر درک شود. اشکال وابسته به مشاهده گر، همیشه به وسیله پدیده ذهنی ذاتی کاربران و مشاهده کنندگان خلق شده اند.

«این پدیده ذهنی ذاتی مثل سایر پدیده های ذهنی به لحاظ وجود شناسی ذهنی است و ویژگیهای وابسته به مشاهده گر یعنی ذهنیت وجود شناسانه را به ارث می برد.»⁶⁴

سرل از تمایز میان ذاتی و وابسته به مشاهده گر و تمایز میان عینیت وجود شناختی⁶⁵ و ذهنیت وجود شناختی⁶⁶ و تمایز میان عینیت معرفتی⁶⁷ و ذهنیت معرفتی⁶⁸ این نتیجه را می گیرد که ذهنیت وجود شناختی در قلمرو تحقیق مانعی برای عینیت شناختی نیست.⁶⁹ و در پرتو این دو تمایز است که می توان نشان داد چطور واقعیت های نهادی عینی (به لحاظ شناختی) از پول، دولت، مالکیت می تواند وجود داشته باشد. در واقع اگر لازمه عینیت معرفت شناختی عینیت وجود شناختی بود علوم اجتماعی غیر ممکن بود.⁷⁰ این لب کلام سرل است.

نتیجه ای که از این بحث به دست می آید این است که واقعیت اجتماعی به لحاظ وجود شناختی ذهنی و به لحاظ معرفت شناختی عینی است.

64 .Ibid,P.12

Ontological Objectivity . 65

Ontological Subjectivity . 66

Epistemic Objectivity . 67

Epistemic Subjectivity . 68

69.John.R. Searle, *What is an Institution?*,

<http://socrates.berkeley.edu/jsearle/articles/html,2005.P.4>

Searle, *Social Ontology: Some Basic Principles*,2004,p.5 . 70